

Nová dělicí čára

Jiří Pelikán

Nyní už je jasné, že letošní stranické sjezdy de Východní Evropě-počínaje XXV. v Moskvě a včetně našeho t. zv. XV. v Praze-nepřinesou v podstatě nic nového; všechny potvrzují jen daný stav. Čím víc pompy a reklamy, tím méně obsahu. Není to ovšem náhoda. Je to jen potvrzení stagnace-politické, ekonomické a ideologické-zbyrokratizovaných stran u moci v Moskvě, Praze, Berlíně a Sofii. Stačí srovnat toto myšlenkové prázdno a opakování frází s bohatstvím podnětů a novým větrem, které přinesl před právě 20 lety XX. sjezd KSSS, abychom změřili vzdálenost i bezvýhodnost přeshlapování a ideové impotence nynější vedoucí skupiny, jejímž hlavním rysem je konzervatismus a strach z jakýchkoliv změn.

Protože náš další vývoj závisí do značné míry na tom, co se děje v Moskvě a protože XV. sjezd KSČ zaujal ještě ztrnulější postoj, mohlo by se zdát, že naše situace je spíše špatná. Ale to je jen vnější dojem. Ve skutečnosti právě letos dozrávají události, které jsou pro nás perspektivně příznivé.

Jestliže totiž XXV. sjezd v Moskvě přinesl přece jen něco nového, pak to bylo poznání, že rozpory uvnitř mezinárodního komunistického hnutí, které pomalu narůstaly v posledních letech od sovětské intervence v Československu v r. 1968 už se nedají utajit ani vyřešit nějakým diplomatickým kompromisem či voláním k disciplíně. Proto se projevily otevřeně na tribuně sjezdu v Moskvě a co víc, přerůstají i po něm v konflikt závažného dosahu. Brežněv a další členové sovětského vedení se rozhodli otevřít palbu proti "modernímu revizionismu" a "oportunismu", který opouští pozice "proletářského internaciona-

lismu", neboť cítí rostoucí váhu i vliv tohoto směru. Avšak i "napadení" nemlčeli: promluvil za ně z tribuny sjezdu Berlinguer, který opakoval — a to je důležité i nové — v Moskvě to, co říká jeho strana v Římě: socialistická společnost musí ne zmenšit, ale rozvinout všechny vymoženosti demokracie, musí se na jejím rozvoji podílet všechny organizace a politické strany; proto musí být pluralistická a spočívat na podpoře většiny, musí respektovat svobodu názorů, náboženství, umělecké a vědecké činnosti. K tomu dodal (z Říma) generální tajemník KS Španělska Santiago Carillo, že komunisté musí přijmout pravidla demokracie v tom smyslu, že dostanou-li se k moci podporou většiny občanů, musí se zavázat, že opět přejdou do opozice, když tuto většinu v demokratických volbách ztratí. Samozřejmě se mluvilo také o různých cestách k socialismu, o nezávislosti každé strany, nevměšování a rovnosti vzájemných vztahů.

Je nám to povědomé? Ovšem, vždyť to jsou v podstatě zásady Akčního programu KSČ z roku 1968 (byť výchozí pozice jsou různé a proto i různé akcenty), dokumentu prohlášeného v Praze za "kontrarevoluční" Proto pravem napsal úvodník *Le Monde*, že Dubčekův stín se objevil ve zdech Kremlu a že ani žádné zařikání ho nemohlo vypudit. Jestliže jsme se v roce 1968 jevíli v mezinárodním komunistickém hnutí jako ti, co "šli příliš daleko", pak dnes se tento program našeho "jara" stává programem určité části — a to velmi důležité — mezinárodního komunistického hnutí, když už před tím bylo cílem velké části proudu socialistického. Dnes

Berlinguer, Carillo, Marchais a další říkají totéž, co říká Dubček, Kriegel, Mlynář, Hájek, Kosík a čs. socialistická a komunistická opozice. Dubčeka a jeho soudruhy mohli sice vyloučit z KSČ, ale nemohou je vyloučit z mezinárodního hnutí, kam patří do jednoho jeho vlivného proudu, neboť — aspoň zatím — nemohou z něho vyloučit Berlinguera, Carillo, Marchais, nemluvě o menších "kacířích".

Někdo si pro tento směr vymyslel název "eurokomunismus", aby jej odlišil od orthodoxního, pro-sovětského proudu. Není to termín příliš výstižný. Jednak nebere v úvahu, že nejde jen o nějaký specifický evropský jev, protože na př. japonská a australská i jiné KS patří k této tendenci. Nelze také z Evropy vyloučit KSSS a jí přidružené strany u moci ve Východní Evropě, tím méně pak nevidět, že v Západní Evropě je mnoho malých komunistických stran (a kolik jich je ve světě!) které zůstávají na dogmatických pozicích sovětské proveniencí a jejichž existence se odvozuje jen od jejich pupeční šňůry s Moskvou. Podstatné je to, že v novém proudu jsou především komunistické strany vyvinutých zemí, ekonomicky i politicky, a tudíž právě těch, kde Marx i Engels původně viděli jediné zralé podmínky pro přechod k socialismu. Tedy zemí, které jsou povolány dát odpověď na otázku, zda je možný "jiný" socialismus než sovětský.

Pravda, mnoho západních politiků — a kdo by se divil, že mnoho našich lidí doma i v exilu — považují tuto novou linii za taktiku, která má umožnit komunistům dostat se co nejdříve do vlády demokratickou cestou a pak ostatní partnery odstranit, jak se to stalo u nás po Únoru 1948 a jak jsme byli nedávno svědky takového pokusu v Portugalsku. Jsou zde ovšem zářející paralely, které oprávněně vyvolávají pochybnosti a nedůvěru, ale jsou i rozdíly, především v celkovém vývoji a hlavně v úrovni poznání sovětské reality. Že jsou zde při správném směru i upřímnosti úmyslu velké neznámé, na to upozorňuje ve své úvaze v tomto čísle Dalimil a k těmto budoucím alternativám se ještě vrátíme v příštích číslech.

Ale ať je to tak či onak, je nesporné, že tu je v komunistickém hnutí ne několik náhodných vystoupení, ale nová tendence, která se zřejmě bude dál rozvíjet. Je tu rozpor, který se bude vyostřovat, když si bude moskevské centrum chtít dál vyhrazovat monopol rozhodování, kdo je orthodoxní a kdo je kacířem — a XXV. sjezd KSSS jen potvrdil, že se dnešní vedení této úlohy nehodlá vzdát. Již dnes je zřejmé, že vyústí v otevřený konflikt a nový proces diferenciací v mezinárodním komunistickém hnutí, který mohl nastat už po sovětsko — jugoslávském konfliktu, ale nenastal, protože situace nebyla ještě zralá a Jugoslávie zůstala v podstatě osamocena nebo později po sovětsko — čínském konfliktu, ale nenastal zase proto, že KS Číny se vlastně dobrovolně stáhla z komunistického hnutí v této podobě. Nyní pouká — s odstupem několika let — po sovět-

sko — československém konfliktu z r. 1968, ač správnější by bylo mluvit o konfliktu mezi dvěma koncepcemi socialismu. Někoho překvapuje, proč až dnes a proč ne hned v roce 1968. Tehdy totiž západní komunistické strany zaujaly kritické stanovisko vůči KSSS, ale omezily se na konkrétní případ vojenské intervence a Moskva se ani příliš nepokoušela svůj postup vnutit ostatním. Politické a theoretické důsledky tohoto konfliktu se objevily až později, když se otázka socialistických transformací dostala na pořad dne v některých vyspělých západoevropských zemích, zvláště v Itálii, Francii a také ve Španělsku a Portugalsku.

Dnes už je těžké odpovědět na otázku, kdo je skutečný komunist: Brežněv či Mao, Husák či Dubček, Muhri či Marek, Honnecker či Havemann. Stejně tak je stále těžší odpovědět podle starých klišé na otázku, jaký je rozdíl mezi některými komunistickými a některými socialistickými nebo sociálně-demokratickými stranami. Jsme svědky, jak se někteří komunisté vzájemně obviňují ze "sociálně-demokratismu" a někteří sociální demokraté zase z "komunismu". To vše jen potvrzuje, že dělicí čára z minulosti — v podstatě z doby rozkolu 2. Internacionály — přestala platit a objevuje se nová, skutečná: mezi těmi silami na levici-át jsou komunisté či socialisté, křesťanská levice či extraparlamentární skupiny atd-ktelé jsou pro sovětský model byrokratického socialismu a těmi, kdo jsou pro socialismus, který dá většině občanů *více* svobody, *více* spravedlnosti, *lepší* lidské vztahy a *více* opravdové účasti na kontrole moci a řízení věcí veřejných. To je skutečná nová demarkační čára, která dnes prochází ne po hranicích, ale NAPŘÍČ nebo uvnitř jednotlivých stran a rozděluje je, protíná v novém diferenciacním procesu, který ještě nevykvasil, někdy je neuvědomělý, často plný rozporů a protikladů, ale který je reálný a bude dál pokračovat. Vše ostatní je balast minulosti, mrtvá liturgie, která jen slouží k zastření skutečných problémů dneška a k udržení daného stavu.

V mezinárodním socialistickém a komunistickém hnutí jsou dnes dvě základní tendence s dvěma rozdílnými programy socialistické alternativy a tomu odpovídají i dva proudy v Československu, byť se nynější vedení může jakkoliv tvářit, že je jedinou politickou silou v zemi. Husák a jeho spojenci patří do prosovětského proudu, který má moc, ale nemá pravdu. Dubček, Kriegel, Mlynář a ti, kdo věří v demokratický socialismus patří do druhého proudu, který nemá moc, ale roste a nabývá na síle ve světě a jeho vliv se zpětně odrazí i u nás.

Ostatně vládnoucí skupina, byť se tváří, jakoby existenci opozice ignorovala je si tohoto nebezpečí vědoma. Proto všechny ty lživé kampaně, represe a diskriminace, proto nyní to show s Mínaříkem s cílem diskreditovat představitele socialistické opozice jako "exhibicionisty", jako placené agentu CIA, jako lidi, toužící po penězích a slávě (usuzují zřejmě podle vlastních motivů a nemohou už

pochopit, že by někdo něco dělal z přesvědčení).

Vystoupení Dubčeka, Mlýnáře, Kriegela, Hájka, Vodsloně, Kosíka, Kaplana a řady dalších jednotlivců, jakož i kolektivní vystoupení z loňského i letošního roku mají rysy nové kvality: není to vystoupení jednotlivých "dissidentů" a intelektuálů, ale předních představitelů politického života a komunistické strany, legálně zvolených a podpořených v r. 1968 důvěrou velké části veřejnosti; za nimi stojí statisíce vyloučených komunistů (t. zv. strana vyloučených) a značná část veřejného mínění a i když samozřejmě nelze mluvit o ideové a tím méně organizační jednotě. Nové je i to, že vládnoucí skupina dnes nemůže představitelů opozice likvidovat fyzicky, jako v době stalinského teroru, ale nemůže je ani umlčet jen pouhými zákazy a diskriminací, neboť ti to cítí svou odpovědnost vůči socialismu v Československu i ve světě a stali se součástí tendence, jež daleko přesahuje hranice Československa.

Policejní zásah proti nim by byl možný jen kdyby se Moskva rozhodla riskovat rozkol komunistického hnutí.

I na Západě na levici sílí poznání, že boj opozice v Československu a ostatních zemích Východní Evropy je nezbytnou součástí jejich boje za jiný socialismus. Začínají chápat, že tento "jiný" socialismus je možný jen za předpokladu, že se uvolní cesta k procesu demokratizace a ke změně v Moskvě v Praze i jinde. Neboť jako Brežněvovo vedení nemohlo trpět "jiný" socialismus v Praze roku 1968, tak jej nemůže trpět ani v budoucnu ani v Římě, Paříži či Madridu. Z toho prostého důvodu, že jako příklad by byl nakažlivý pro národy Východní Evropy i samotného SSSR.

Právě v tom je naše společné nebezpečí, ale i společná naděje.

Můžeme dnes obměnit slavnou větu Komunistického manifestu ve smyslu: "Evropou obchází strašidlo demokratického socialismu". Jenomže tentokrát se ho nejvíce bojí vládnoucí kruhy v Moskvě a v Praze.

Jak to vidí DĚLNÍK

Pracovní morálka dělníků, kteří dobrovolně přijímají závazky k 30. a jiným výročím, k 15. či jinému sjezdu KSČ atd., slibují dosahovat stále vyššího výkonu, se zřejmě neustále upevňuje, sílí, vzkvétá...

Připravuje se a někde se již v praxi zavádí nová mzdová úprava — ve prospěch tohoto dělníka?!

Národním shromáždění byl doporučen ke schválení zajímavý, ryze "prodělnický" zákon o starobním pojištění.

Toto, a řada dalších faktů jsou na pohled viditelná fakta, která vystupují na povrch a jsou projevy "reálného", "dělnického"? socialismu v ČSSR.

Co vidím já:

Pracovní morálku dělníků sledují nejen mistři, vedoucí dílen, cechaři, náměstci ředitelů, sami ředitelé, vrátní, funkcionáři KSČ, ROH, ap, donašeči — jistě jsem ještě nějaký článek vynesal — ale poslední dobou nadšení dělníka k svobodné práci sleduje dokonce i — POLICIE!

V České Lípě byl například v dopoledních hodinách proveden policejní případ lidového hostince "Skřípku". Nebyli hledáni zloději nebo výtržníci, ale dělníci, kteří neoprávněně vyesedávají po hospodách a to v pracovní době. V Nymburce zastavovala policejní hlídka v ulicích ty, kteří šli v montérkách městem. Museli se legitimovat a pokud neměli pracovní zdůvodnění (instalatéri apod.), bylo na ně podáno hlášení, že se nenacházejí v práci a flákají se po městě.

Podobné případy jsou známy i z celé řady dalších měst, míst, včetně Prahy.

Zdá se, že celá řada "dozorců" i velký počet socialistických závazků nestačí zabezpečit náležitou úroveň socialistického řízení hospodářství a dodržování (o zvyšování ani nemluvě) pracovní morálky. Na pomoc musela být ve svobodném socialistickém Československu zavolána policie, aby hlídala dělníka, který je vedoucí silou tohoto státu.

Pro nás, dělníky, je zvláště pikantní, že tuto úlohu hlídacího psa převzala právě složka, jejíž členové měli ke konkrétní, zvláště manuální práci vždy všem známý, v mnoha vtipech popsáný, vrleý vztah.

Jinak ovšem chápu a uznávám, že je to asi správné, že policie hlídá dělníky a nekontroluje pracovní morálku těch, kteří jezdí, ve většině případů zbytečně, ve služebních vozech za svými soukromými záležitostmi, kteří sedí v pracovní době na různých politických školeních, stranických, svazáckých, odborářských a jiných schůzích, kteří chodí vítat nejrůznější delegace, dělají štafáž, zajišťují prostě svou osobou účast na nejrůznějších dobrovolně povinných oslavách. Nemluví ani o těch akcích, na kterých účastníci různých vlaků družeb — organizovaných za státní prostředky — dostávají služební volno. Samozřejmě, že SNB nekontroluje ani ředitele Lounské Pragovky, který místo na služební cestu jezdí na ryby. Když prý není dostatečně nasáklý alkoholem, je lepší jít mu z cesty. Jinak je to ovšem osoba politicky